

ACTIVITATEA CONSISTORIULUI DUHOVNICESC DIN CHIȘINĂU ÎN TIMPUL ARHIEPISCOPULUI DIMITRIE SULIMA (1821-1844)

Marin CIJ

Catedra Istoria Românilor

Based on the archival materials and on the publications of that time the author investigates the activity of the Church Consistory in Bessarabia as a local administrative tribunal that formed part of Chisinau and Hotin Eparchy. It presents the administrative relations between the ruling bishop and Church Consistory, its functions the elements and boundaries of its activities, the diocesan court and the Consistorial membership.

După moartea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (30 martie 1821), Sfântul Sinod* a luat decizia de a transfera eparhia Chișinăului și Hotinului de gradul 2 și de a fi condusă de un arhiepiscop, luându-se în considerație faptul că la instituirea eparhiei i se acordase statutul de mitropolie și exarhat numai din respect față de personalitatea și meritele personale ale regretatului mitropolit Bănulescu-Bodoni [1].

Urmașul mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni și succesor în scaunul arhiepiscopal a fost ales Preasfințitul Dimitrie Sulima, episcop de Bender și Akkerman și vicar al eparhiei Chișinăului și Hotinului [2]. Arhiepiscopul Dimitrie a fost unul dintre principalii colaboratori și de mare ajutor în toată activitatea mitropolitului în viața noii eparhii [3].

S-a născut în 1772, în Târgul Novaia Vodologa, gub. Harkov. Studiile și le-a făcut în Harkov, Ekaterinoslav, Poltava, unde a și fost profesor la seminar. E de crezut că Dimitrie a fost elevul lui Gavriil, când acesta a fost profesor și rector la seminarul din Poltava. În 1797, a fost hirotonit preot. În 1811 s-a călugărit și a fost numit episcop de Bender și Akkerman, iar în 1812, trece cu mitropolitul Bodoni în Basarabia [4].

După trecerea la cele veșnice a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Preasfințitul Dimitrie este ales în funcție de arhipăstor al Basarabiei [5]. Numirea a fost făcută pe temeiul recomandării generalului Ivan I. Inzov, împuțernicitul loțiitor al Basarabiei care, aducând la cunoștință contelui Ioan Capo d'Istria încetarea din viață a mitropolitului, scria, între altele, contelui că toate tagmele ce aparțin eparhiei acesteia doresc să aibă de arhipăstor pe episcopul vicar Dimitrie care, în curgerea acelor zece ani cât a stat aici în această treaptă, pe lângă că a învățat bine limba moldovenească, de asemenea, drepturile și obiceiurile regiunii acesteia, și-a câștigat iubirea adevărată a tuturor. Generalul Inzov adăuga că Arhiepiscopul Dimitrie poate aduce un folos real preoțimii și, îndeosebi, poporului. Capo d'Istria a transmis scrisoarea prințului Golițan, ministru al afacerilor spirituale, care a comunicat-o țarului la 11 iunie 1821 [6]. În aceeași zi, a urmat ucazul țarului cu numirea lui Dimitrie [7].

În timpul arhiepiscopului Dimitrie Sulima, s-au petrecut mari schimbări în ocârmuirea bisericii din Basarabia. În primul rând, eparhia Chișinăului și Hotinului a fost rânduită în rangul al doilea, după cum s-a menționat la început [8]. O altă schimbare a fost la 18 mai 1832, când, prin poruncă împărătească, Dicasteria Exarhicească din Chișinău a fost transformată în Consistoriu Duhovnesc.

În poruncă se arată că Dicasteriile Cernigovului, Kievului și Chișinăului să fie numite Consistoriu Duhovnesc după modelul conducerii eparhiale prezente în întreg Imperiul Rus [9].

Astfel, potrivit tendinței generale de unificare, aceasta a fost cea mai de seamă măsură în această privință, transformarea Dicasteriei Exarhicești în Consistoriu Eparhial, cu toate atribuțiile ce aparțineau acestui așezământ în eparhiile rusești și care, puțin mai târziu, au fost fixate printr-un regulament special la 27 martie 1841.

Regulamentul din 27.03.1841 cuprindea patru capitole:

1. Modul de activitate a Consistoriului.
2. Elementele și limitele activității Consistoriului.
3. Judecata eparhială.
4. Componența membrilor Consistoriului [10].

* Pe vremea lui Alexandru I, Biserica Rusă devine un aliat credincios al Statului, pus în slujba lui cu toate organele și mijloacele vieții bisericești. În fruntea bisericii era Sinodul, compus din episcopi, care toți erau numiți de către Țar, devenind astfel înalți demnitari ai Guvernului. Sinodul n-a fost lăsat liber nici în activitatea lui interioară, deoarece această activitate trecea sub supravegherea oberprocurorului sinodal. (După Popovschi Nicolae. Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși. - Chișinău: Ed. Museum, 2000, p.36.)

Acest regulament a fost alcătuit pentru toate Consistoriile Eparhiale din Imperiu, în scopul de a unifica regulile administrative și judecătorești în eparhii. Pe temeiul lui ocârmuirea eparhială era concentrată în mâinile arhierelui eparhial [11].

Odată cu transformarea Dicasteriei în Consistoriu Duhovnesc, s-au făcut schimbări și în cancelaria Consistoriului. S-au luat măsuri ca dosarele să nu întârzie în cancelaria Consistoriului și dispozițiunile arhipăstorești să fie aduse cât mai curând la îndeplinire. Pentru aceasta s-a mărit numărul asesorilor (funcționarilor) Consistoriului Duhovnesc. Membrii Dicasteriei însă, care au funcționat până la schimbarea în Consistoriu, au rămas să activeze în continuare [12].

În componența membrilor Consistoriului intrau: arhimandriți, egumemi, ieromonahi, protoierei, ierei*. Toți membrii Consistoriului erau numiți de către Sinod, pe baza recomandării arhierelui.

* **Numele asesorilor Dicasteriei și Consistoriului din Chișinău în anii 1816-1837:**

1. Protoiereul Petu Cunițchi, asesor onorific al Dicasteriei cleric la Soborul Sf. Arh. Mihail, rector al seminarului, asesor până în septembrie 1821.
2. Arhim. Chiril, stareț la mănăstirea Curchi, asesor până în iunie 1819.
3. Protoiereul Stavarache Costin, preot la Biserica Sf. Haralambie din Chișinău, asesor de la 1816 până la 1823.
4. Egumenul Irinei de la mănăstirea Adormirea Maicii Domnului din oraș și prefect la seminar, la 1819 trece stareț la mănăstirea Dobrușa, Sf. Nicolae, în noiembrie 1819 e profesor de Teologie și Arhimandrit; în iunie 1921 e rector al seminarului, asesor și funcționează aici până în 1821 iunie; la septembrie 1821 trece stareț la mănăstirea Curchi; în mai 1822 revine ca asesor și funcționează aici până în noiembrie 1824, când rămâne numai stareț la Curchi; în noiembrie 1825 îl găsim iar ca asesor al Dicasteriei până în mai 1826, totodată, îl găsim fiind și rector al seminarului și stareț la Curchi.
5. Prot. Teodor Oglinschi, în locul vacant de preot de la Soborul Catedralei, în iunie 1819 vine ca econom al seminarului și profesor de retorică la seminar, asesor de la 1816 până în septembrie 1821.
6. Egumenul Sinesie – al mănăstirii Hâncu – sf. Parascheva și ecleziarh al Mitropoliei Chișinău, din iunie 1819, e arhimandrit în 1821, în septembrie în același an trece stareț la mănăstirea Jabca Sf. Cruce, asesor de la 1816 până în noiembrie 1824, când trece stareț la Dobrușa.
7. Preot Grigorie Glijinschi de la Bender, paroh la biserica Înălțarea Domnului Bulgărească, Chișinău din iunie 1819, trece și ca econom al seminarului în august 1820, asesor de la 1816 până în septembrie 1821.
8. Egumen Ioanichie – al mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din Chișinău, profesor de matematică la seminar, din august 1820, în mai 1822 predă și fizica și e arhimandrit, în mai 1823 e conducătorul tipografiei eparhiale, în noiembrie 1814 trece stareț al mănăstirii Jabca Sf. Cruce, în martie 1827 vine stareț la mănăstirea Hârbovăț, asesor din 1816 până în mai 1828.
9. Protoiereu Petru Laucicovschi – de la biserica Soborului Sf. Arh. Mihail, asesor din iunie 1821 și până în mai 1832.
10. Protoiereu Gheorghe Batcu – paroh la biserica Bunavestire din Chișinău, asesor din mai 1822, iar în 1823 decedează.
11. Protoiereu Nazarie Ghimculov – paroh la biserica Sf. Gheorghe din Chișinău, asesor din mai 1822 până în noiembrie 1831.
12. Protoiereu Constantin Moșan – paroh la biserica Bunavestire din Chișinău, asesor din noiembrie 1823 până în mai 1830.
13. Arhimandrit Spiridon Filipovici – stareț la mănăstirea Hârjauca din iunie 1821, iar din noiembrie 1824 vine și ca asesor până în martie 1837.
14. Arhimandrit Serafim – starețul mănăstirii Hârbovăț din septembrie 1821, în noiembrie 1824 vine și ca asesor până în martie 1827 când încetează și ca stareț.
15. Protoiereu Victor Purishevici – rector al seminarului, asesor din noiembrie 1826, iar în noiembrie 1832 trece preot la soborul Sf. Arh. Mihail din Chișinău și încetează ca asesor în noiembrie 1834.
16. Egumen Iov – stareț la mănăstirea Hâncu, ecleziarh al mitropoliei și asesor din noiembrie 1826, trece ca egumen la mănăstirea Jabca Sf. Cruce, în martie 1827 încetează ca asesor și stareț în mai 1830.
17. Egumen Antonie – starețul mănăstirii Curchi și inspector al seminarului, vine ca asesor în noiembrie 1827 și funcționează până în mai 1832.
18. Preot Avram Antonovschi – cluciar la soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din noiembrie 1827.
19. Preot Mihail Glijinschi – de la soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din 1828 și încetează în mai 1829.
20. Preot Avram Glijinschi asesor din mai 1830 până în noiembrie 1830.
21. Protoiereu Simeon Mahovschi – ecleziarh la capela mitropoliei, asesor din mai 1830, din noiembrie 1833 e econom al casei arhieresti; încetează ca asesor în noiembrie 1834.
22. Preot Iacob Sotnicenco – cluciar de la soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din mai 1831 până în mai 1835.
23. Protoiereu Leontie Slojinschi – paroh la biserica Sf. Irh. Nicolae din Tiraspol, asesor de la noiembrie 1831 până la noiembrie 1832.
24. Arhimandritul Filadelf – rector al seminarului, profesor de Teologie și stareț al mănăstirii Curchi – Nașterea Maicii Domnului, asesor din 1832 până în noiembrie 1837.
25. Preot Nichifor Petrov – de la catedrala Sf. Arh. Mihail, asesor din mai 1832 până în noiembrie 1837, în august 1836 trece paroh la biserica Sf. Gheorghe.
26. Preot Alexie Dubițchi – de la biserica cimitirului Toți Sfinții, asesor din noiembrie 1833 până în noiembrie 1835.
27. Preot Vasile Baconschi – de la biserica Sf. Haralambie, asesor din noiembrie 1833 până în noiembrie 1835.
28. Protoiereu Iacov Antonovschi – de la biserica Nașterii Maicii Domnului, asesor din noiembrie 1833 până în mai 1835.
29. Protoiereu Isidor Gherbanovschi – de la Soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din noiembrie 1834 până în august 1836.
30. Arhimandrit Ioanichie – starețul mănăstirii Hârbovăț, asesor din mai 1835 până în mai 1837.
31. Preot Andrei Bogoslovski – de la Soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din noiembrie 1835 până în mai 1837.
32. Preot Ilarion Fialcovschi – de la biserica Sf. Ilie, asesor din noiembrie 1835 până în noiembrie 1837 când trece ca preot la biserica cimitirului Toți Sfinții.
33. Preot Simion Baltaga – de la biserica Bunavestire, asesor din noiembrie 1835 până în august 1836.
34. Protoiereu Vasile Purishevici – de la Soborul Sf. Arh. Mihail, asesor din august 1836 până în noiembrie 1837.
35. Ierom. Onisifor – starețul mănăstirii Saharna Sf. Treime, asesor din mai 1837 până în noiembrie 1837.
36. Preot Iacob Sinchevici – de la biserica Toți Sfinții, asesor din august 1836, până în noiembrie 1837.
37. Preot Elisei Tereteachevici – parohul bisericii Sf. Ilie, asesor din noiembrie 1837.

Ca secretari ai Dicasteriei au fost: 1. Alexandru Ioan Florov – din octombrie 1816. 2. Ivan Iacov Mizetchi – din iunie 1819. 3. Ivan Timofei Monastirschi – din noiembrie 1819 până în noiembrie 1837.

Toate măsurile și hotărârile luate de consistoriu (de înștiințare, de schimbare a unui ordin sau a unei decizii) erau aduse la cunoștința preoților de mir prin blagocini, iar cinului monahal prin stareți de Mănăstiri [13].

Cererile, rapoartele depuse de preoți, călugări sau de persoane civile erau examinate de către arhiereu și membrii Consistoriului, după care urma rezoluția arhiereului prin ordin dat din nou Consistoriului, iar acesta aducea, la rândul său, hotărârea la cunoștința preoților.

În continuare, vom reda câteva exemple din activitatea Consistoriului Duhovnicesc, pe timpul arhiepiscopului Dimitrie. În primul rând, el a acordat o deosebită atenție asupra stării intelectuale și morale a preoților. A întocmit pentru preoții parohiali o instrucție, și prin Consistoriu a fost adusă la cunoștința preoților, despre legile privitoare la metrice, la Te-Deumuri împărătești, parastasuri și îndatoririle față de biserică [14].

În privința candidaților la preoție, arhiep. Dimitrie asumându-și sarcina ca personal să examineze candidații pentru preoție în Consistoriu, din citire, cântare, tipic bisericesc și catehism [15].

După finisarea studiilor teologice, tinerii absolvenți depuneau cerere la Consistoriu, atât fii de preoți, de diaconi, cât și paraclisieri pentru a primi hirotonia și a fi repartizați pe la parohii [16]. Dorința de a avea în eparhie cât mai curând preoți instruiți îl face pe acest arhiereu să se adreseze Consistoriilor din vecinătate, din Podolia, și Ekaterinoslav, cu rugămintea de a recomanda absolvenți ai seminariilor din localitate, când vor consimți ca să vină să ocupe parohii în Basarabia [17].

Pentru decorarea preoților, diaconilor, blagocinii se adresau arhiereului prin Consistoriu [18]. În Consistoriu erau cercetate dosarele preoților, diaconilor de către arhiereu și membrii Consistoriului. După examinarea dosarelor, în primul rând se trăgea atenția câți ani de slujire are candidatul pentru decorație, apoi care este ultima decorație și ce activitate desfășoară, după care se înainta la decorație [19]. Pentru schimbarea antimenselor, în cazul când era nevoie la vreo biserică, preoții se adresau blagocinilor superiori*, iar blagocinii depuneau cerere la Consistoriu pe numele arhiereului [20]. După examinarea cazului, se eliberau antimise pentru bisericile din circumscripția sa [21]. Mai târziu, îndatorirea blagocinilor superiori a fost redusă. Prin Consistoriu Duhovnicesc se dispuneau următoarele:

1. Blagocinii superiori sunt scutiți de îndatorirea de a face inspecție bisericilor, cu atât mai mult, cu cât obligațiunea aceasta cade asupra blagocinilor inferiori.

2. Blagocinii superiori sunt, de asemenea, scutiți de a prezenta candidați pentru preoție și diaconie, deoarece fiecare dintre aceștia era dator, personal, să se adreseze arhiereului cu cerere pentru hirotonie.

3. În caz că e nevoie de a se schimba vreun antimis învechit, era îngăduit preoților parohiali să se adreseze direct arhiereului, nestingherind pentru aceasta pe blagocinii superiori, nici chiar pe cei inferiori, care sunt numai obligați să îndemne preoții să facă acest schimb, când vor observa că vreun antimis s-a învechit [22].

Acceptându-se ideea protoiereului Vasile Purișchevici, blagocinul superior al ținutului Chișinăului, cum că autoritățile eparhiale pot ușor aduce la îndeplinire dispozițiunile lor prin blagocinii inferiori, blagocinia ținutului Chișinău a fost desființată, fiind înlocuită cu patru cercuri de blagocinie. Toți blagocinii inferiori (de cerc) ai ținutului Chișinău se atribuiau, în chip nemijlocit, la Consistoriul Duhovnicesc [23].

În concluzii, putem spune că Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău, ca organ administrativ-judiciar local, depindea întru totul de arhiereu. În fond, arhiereul conducea toată activitatea Consistoriului. Așa că, în caz de divergență între secretar și membrii Consistoriului, secretarul avea dreptul să atragă atenția membrilor asupra legilor și a cauzei, pe urmă, în același sens, raporta arhiereului. În caz de divergență între arhiereu și membrii Consistoriului, după a doua examinare a chestiunii în Consistoriu, hotărârea arhiereului se aducea la îndeplinire.

Referințe:

1. Stadnițchi Axentie. Mitropolit G.Bănulescu-Bodoni / Trad. Angela Munteanu. - Chișinău, 2004, p.142.
2. Popovschi Nicolae. Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși. - Chișinău: Ed. Museum, 2000, p.42.
3. Ibidem.

* În timpul mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, ca ajutoari ai arhiereilor în ocârmuirea bisericăseă erau protopopii ținutali și blagocinii de cercuri. Îndatorirea principală a protopopilor era supravegherea blagocinilor, care trebuiau să fie un model de bună purtare pentru subalternii lor. În timpul arhiepiscopului Dimitrie Sulima, din porunca Sinodului protopopilor ținutali li s-au schimbat titulatura în blagocini superiori, iar blagocinilor de cerc, în blagocini inferiori. Blagocinii inferiori aveau sub jurisdicția lor de la 10 până la 15 biserici, iar la rândul lor erau supuși unui blagocin superior.

4. Ibidem.
5. Stadnițchi Axentie. Op. cit., p.200.
6. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.55.
7. Buzilă Boris. Din istoria vieții bisericești din Basarabia. - București: Ed. Fundația Culturală Română, 1996, p.375.
8. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.43.
9. Полное собрание законов Российской Империи. Том VII, н. 5380, с.318.
10. Устав духовных консисторий. - Санктпетербургъ: Синодальной Типографии, 1883.
11. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.38.
12. Tomescu C.N. - Conducătorii duhovnicești din Principate la 1811 și din Basarabia între anii 1816-1837 inclusiv // Arhivele Basarabiei, revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru. - Chișinău: Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1933. - Ianuarie-martie. - An V. - Nr.1. - P.58-64.
13. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.43.
14. Ibidem, p.46.
15. ANRM, F. 208, inv. 2, d. 2474, f.371.
16. Ibidem.
17. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.46.
18. ANRM, F.208, inv.2, d. 2131, f.1-4.
19. Ibidem.
20. ANRM, F.208, inv.2, d. 2059, f.3.
21. Ibidem.
22. Popovschi Nicolae. Op. cit., p.44.
23. Ibidem.

Prezentat la 04.11.2008